

7
Georg Mehl.

БАРОНА Ж. А. В. ХЕРДЕРА

РУДАРСКИЙ

ПУТЬ ПО СЕРБИИ.

Буря Вурт

Рис. 1051.1

РлзСр II 1051.1

БИБЛИОТЕКА
БУРЕ ВУЈИТА аба. стр.

СВЕТА БРОЈ

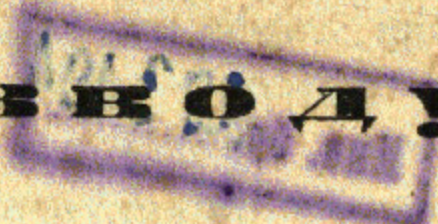
БАРОНА Ж. А. В. ХЕРДЕРА

РУДАРСКИЙ

ПУТЬ ПО СЕРБИИ.

1835. ГОД.

У ИЗВОДУ.

У БЕОГРАДУ,

У Книгопечатни Княжеско-Србской.

1845.

ИСТОРИЯ
ИСКУССТВ
ИЗДАНИЕ
1904

ИСТОРИЯ

ИСТОРИЯ

1904

Ист. Ор. 293191

ИСТОРИЯ

ИСТОРИЯ

1904

У В О Д Ъ.

Године 1835. позвало е правительство србско гласовитогъ и изкусногъ рудара и природознателя, Барона Жигмунда Августа Волфганга Хердера, кралѣвско саксонскогъ Управителя рудокопства изъ Фрейберга у Сербію, да бы онъ оставлѣне старе майдане и рудокопнѣ србске, и у обште рудно станѣ ове землѣ извидіо и изпытао. Познато е заиста у обште изъ србске повѣстнице, да су у найстарія времена у предѣлима овима богате рудокопнѣ цветале; да су славни србски кралѣви благороднимъ металима, богати были, и да су златне и сребрне новце ковали; да су стари Млѣтчани и Дубровчани майдане србске и кованѣ новаца одъ србски владоца у аренду узимали, и крозь многе године съ великимъ добиткомъ држали, одкудъ е знаменито богатство у нѣнове слободне общтине долазило; зна се далѣ да су последнѣи владоци србски одъ куће Бранковића сребро у Руднику копали и тамо одъ нѣга новце ковали; у песни о зиданю Раванице, о Копаонику и Руднику овако говори Кнезь Лазаръ: (Види Вукову песмарицу кнѣгу 2. страну 204. у Бечу 1845.)

„Алѣ тако ми Бога великога!

„Докъ су мени два майдана златна;

„Еданъ майдапъ у Копаонику,

„Другіа майдапъ Рудничка планина,

„Одъ свіе ѣу болѣ начинити:
„Поставиѣу темель одъ олова,
„Удариѣу челичне диреке
„Покриѣуе жеженіемъ златомъ,
„Попунаѣу драгіемъ каменѣмъ
„Пострешиѣу ситніемъ бисеромъ
„Некъ се сѣе, некъ се мов знае;

наипосле и самъ е *Караѣорѣе*, при свемъ томъ што е непрестанно мачъ за обрану едва ослобоѣеногъ отечества у руци држати морао, у найновіе време у истомъ Руднику копати и руде топити дао. — Осимъ тога свуда е Сербія посеяна знацима цвѣтаюћегъ негда рударства, заоставлѣнимъ и срушенимъ доловима, лагума и окнама, развалинама стари топіоница и кузница, гомилама шљака и хрпама изкопане камените руде. При овакимъ, више манѣ важнимъ, живимъ доказательствама великогъ негдашнѣгъ богатства Сербіе на руде и металле, само у очіи пада, да бы се исте рудокопнѣ вѣроятно съ великимъ добиткомъ на ново опетъ отворити и обдѣлавати могле, и да бы чрезъ то целой земли србской знаменитый изворъ богатства и добитка отворенъ быти могао. Да бы се дакле о томе подпуно извѣстити, и о овой доброй надежди увѣрити могло, позвало е србско правительство знаменитогъ рудара Г. Хердера у Сербію. Мыслимо да ѣе свакогъ Србина занимати, баръ у кратко сазнати, шта е хвалѣный Г. Баронъ Хердеръ на свомъ, близу 10 недѣля траюћемъ „важномъ“ као што самъ вели „изпытиваяћемъ путу“ нашао, какавъ ли е судъ о преважномъ предмету — рудокопству србскомъ — изрекао, зато ѣемо овде кратакъ изводъ изъ нѣговогъ путногъ дневника Србима подати, да бы и съ тимъ отечество свое и нѣгова преимунна свойства болѣ познати и све више любити научили. —

БАРОНА ХЕРДЕРА ПУТЬ ПО СЕРБИИ.

Баронъ Хердеръ кренуо се у дружтву едного рударскогъ чиновника, кр. саксонскогъ присѣдателя рударскогъ суда Г. Целлера, свогъ писара и неколико србски чиновника са пристойномъ пратњомъ, дана 24. Августа 1835. године по новомъ календару изъ *Крагуевца* на путь, и дошао е тай данъ на конакъ у *Ягодину*. Одма близу Крагуевца почео се путь покрай *Трибаса* све до высине кодъ *Букоровице* подизати, и тако пређе преко *Црногъ в'ра*; най-знаменитіе што е овай првый данъ Г. Хердеръ видіо, была су два извора кодъ *Дренка*, коя яко на гвозђе показую, тако „да бы“ вели „вредно было, за пробу копати“ да се види какве руде се ту налазе. —

Д. 25. Августа отишао е преко Манастира *Манасіе* у *Златово* где е преноћіо; пошто е прекрасну и плодоносну долину *Мораве* прешао, показали су му кодъ *Дражмировца* едну бару, за кою тамо држе да е слана, но онъ по вкусу воде то примѣтити ніе могао, и пакъ мысли да бы се у овомъ предѣлу имао бушенѣмъ опытъ на камену со предузети и учинити, и да е по свойству тамошнѣ иловите землѣ могуће, да ће се мрко углевлѣ или камено углевлѣ а найпосле може да и сама камена со наѣи.

Близу *Миливе* при пети брега *Сртовца* нашао е еданъ изворъ, изъ когъ врло много воздуха прокуля, и кои бы се, премда за пыће нѣ, као купалиште валя да съ великомъ ползомъ употребити могао. Не далеко ниже овогъ извора, при брегу рѣке *Рессаве* и у самомъ селу *Миливи* появлюе се мрко углевль (*Braunkohle*) у петъ еданъ надъ другимъ лежећимъ слоевима, одъ кои сваки већъ на свомъ одкривеномъ краю, до едне стопе дебљину показуе, тако да у дубљини за цело дебљы быти мораю; овде бы се могло съ временомъ то углевль копати и на Дунавъ за пароброде извозити, особито кадъ небы се гдегодъ ближе Дунава камено углевль нашло.

Д. 26. Августа отишао е изъ *Златова*, у комъ месту нитко нити о старимъ рудекопняма, нити о изпираню злата, кое бы вальда ту негда бывало, ништа казати знао нѣ, преко брега *Главчине*, да види на страни истогъ брега, према *Цигаи* неке рупе, кое се у виду котла издубльне и 15° до 20° фати у пречнику а до 8° фати у дубљини имаюће, овде у великомъ числу покрай себе налазе. Оне рупе све су одтудъ постале, што се кора земна ту провалила и срушила, но ели томе поводъ дало то, што се бывша пре подъ овимъ местима камена со разтопила и съ водомъ одтекла, или што су се заровиле неке празне подземне шупљине, то се текъ оцытима сазнати може. Зато Баронъ Хердеръ вели, да бы овде правилно землю испытати и бушенѣмъ опыте чинити требало, небы ли се подъ рунама камена со нашла. —

Д. 27. Августа, отиде изъ *Златова* преко *Везичева*, *Бовдина*, *Шетонѣ*, *Ждрела*, *Бистрице* и *Стемнице* до манастира *Витовнице*. Кодъ *Везичева* опетъ су му показивали изворъ о комъ држе, да е слане воде, но премда има некый рудный вкусъ, мора се опетъ јошъ прилѣжно изпитати, да се извѣстно сазна, шта садржава. Кодъ села *Извора* има едно врло знаменито врело, тако богато съ водомъ, да одма при свомъ постанку, воденицу манастира *Горняка*, са два камена тера; близу *Шетонѣ* има у долини край воде *Орешковице* развалине бывше топioniце и велике гомиле шљака; руде око ови гомила нађене, садржаваю гвожђе, бакаръ и нешто мало сребра; неможе се знати одкуда су руде овамо доношене, кадъ дакле рударство у *Сербіи* већъ устроено буде, валяће у овомъ предѣлу правилно, чрезъ стваръ разумевајуће рударе, рудокопнѣ изтражити и точно изпитати дати, есу ли вредне да се опетъ отворе. —

Д. 28. Августа пошао е изъ манастира *Витовнице* преко *Мелнице* у *Кучайну*. Овде е најпре гледао развалине едногъ зданія, кое е къ тамошњимъ старимъ сребрнимъ майданима принадежало, но ништа на њима примѣтити нје могао, што бы на негдашнѣ употребленіе овогъ зданія показивало, тако да га онъ за утврђену кулу, опредѣлену за чуванѣ драгоцѣнни метала, држати мора. После е изпитао старе майдане *Кучайнске* и премда е више долова и яма напшао и пакъ нје могао добити комадъ руде сребро или злато ясно показивајући, зато е нађене комаде, ради строжіегъ изнытиваня собомъ

понео. — Да бы се важность овогъ майдана сасвимъ познати, и благородность нѣгови руда точно опредѣлити могла, нужно ѣе быти, у долове и лагумова сиѣи се, и тако обширность нѣиову и станѣ рудни жила точно измерити и познати. Но да е майданъ *Кучайнски* врло знаменитъ и важанъ быти морао, показуе онай досадъ сачуваный, каменомъ поставльный путь, кои одъ топионица до долова води. „Заиста бы дакле вредно было,“ вели Г. Хердербъ „да се ове рудокопнѣ чрезъ стваръ савршено разумеѣегъ рудара потанко изпытаю, и да се опредѣли, у колико су вредне да се нѣиово обдѣлаванѣ опетъ започне.“ —

Д. 29. Августа продужи путь изъ *Кучайне* у *Пожаревацъ*; близу *Крушевице* на десномъ берегу рѣке *Пека* видіо е у кречномъ камену гласовиту пеѣину *Потайницу*, коя е у оной околицы, збогъ чудногъ шума и необычногъ звука, кои се у нѣой чути може, далѣ збогъ непрестанногъ растеня и опаданя у нѣой сливаюѣе и купеѣе се воде общте позната. Ова пештера лежи до 5^о фати надъ воднимъ огледаломъ рѣке *Пекъ*, а одъ прилике 10^о фати одъ берега нѣногъ е удалѣна. Веле да се кадкадъ по 5, 6 и 10 пута на данъ водомъ напуни, и опетъ изпразни, при чемъ штропотъ и шумъ у дубльини производи, дуваню ветра, лупаню добоша и паданю камена преко каменя подобанъ.

Д. 30. Августа т. е. неделю провео е Г. Баронъ Хердербъ у княжескомъ конаку у *Пожаревцу*; — а дана 31. Августа имао е разго-

воръ са *златопирачи*ма изъ малогъ *Црнића*: *Миш-*
комъ Краинцемъ, *Чоіомъ Ивановимъ* и *Златкомъ*
Улярђиномъ, кои изъ песка рѣке *Пека* злато из-
пираю кадъ имаю празно време; особито онда
посао овай узимаю преда се, кадъ у пролеће
велика вода опадне, а кадкадъ и у лето после
велике воде. Далъ рекоше да *Пекъ* носи злато
одъ *Дунава* све до *Дебелогъ Луга* кодъ *Майдан-*
пека, и то свуда еднако, тако да се никаква раз-
лика у томъ смотренію на разнимъ местама не-
примѣчава. — Злато се налази у малимъ поде-
белимъ листићима, люскама и зрнама међъ пе-
скомъ; еданъ човекъ може на данъ, ако е при-
лежанъ за $\frac{1}{4}$ ₰ цес. злата изпрати. Они про-
даю добивено злато торговцима и колунціямъ, по
 $7\frac{1}{2}$ цванцика одну драмму. — Далъ изрекоше
да се осимъ *Пека* и у *Тилоку* и *Безданици* рѣки
злато изпира, ова да близу *Смрдня* кодъ *Зай-*
чара у *Тилокъ* упада, и да тамошњи златопи-
рачи у селу *Вражогрнци* живе.

Д. 1. Септембра провео е у *Пожаревцу*
съ хемичкимъ испытиванѣмъ они руда, кое е у
Кучайни и *Орешковици* нашао, но шта е овимъ
испытиванѣмъ сазнао, то нѣ саобштио.

Д. 2. Септембра посѣтио е *Смедерео*; на
пути видіо е близу *Смедерева* на самомъ брегу
Дунава *мркоуглевль*, а доцнѣ е сазнао, да у пре-
дѣлу томъ има на више места таковогъ угле-
вля, кое бы се ту збогъ близости *Дунава* съ
корисћу копати могло. — Положеніе *Смедере-*
ва на *Дунаву* и тамошњи „старославенскый тро-
угалный градъ са своимъ кулама“ врло су се

Г. Хердери допали, тако да е желіо да какавъ изврстный живописацъ красный овай предметъ баръ у образу целомъ изображеномъ свету са-общти и преда.

Д. 3. Септембра а 11. пута провео е Баронъ Хердеръ у Пожаревцу спремајући се за дальнѣи путь. —

Д. 4. Септембра опростивши се съ княже-скомъ породѣцомъ продужіо е дальнѣи свой путь преко *Голубца* у *Поречке* планине. Кадъ е пре-ко долине у којој рѣка *Млава* тече прешао, и на брежульке, кои покрай ове рѣке леже изи-шао, одма е, вели, видіо да е ова равница нег-дашнѣ старо корито Дунава, у комъ е овай те-ѣи морао, пре него што е себи садашнѣи путь свой отворіо. Кодъ *Средиња* ступіо е у доли-ну рѣке *Пека*, и прешавши ову дошао е преко *Крушевице* и *Винаца* къ Дунаву, по песковитомъ предѣлу. Ниже *Голубца* появлюе се опетъ ка-менѣ, коѣ брегъ Дунава сачинява, и коѣ е ба-натскомъ каменю съ оне стране Дунава сасвимъ подобно; но премда ови брегови на сръбской стра-ни нису ништа друго, него продуженіе на руде и металле богати банатски гора, Дуна-вомъ само прекинуто и разставлѣно, и премда главна жила бакарне руде у Банату обдѣлава-на, управленіемъ своимъ управо овамо нишани, и на старѣи *Голубацъ* показуе, слѣдователно ов-де преко Дунава ирескочити и у *поречки* пла-нинама продужати се мора, опетъ зато немо-же се овде видѣти, на коме месту се то дога-ѣа, збогъ косога полеженія каменни слоева. За-

то є то єданъ одъ найглавнїи задатака сръбскогъ рударства, да се одма, како у Сербїи рудокопство добро уређено буде, на овомъ месту прилѣжно и строго потражи, на коїой точки рудна жила изъ Баната у Сербїю прескаче. Да се то постигне требаће у овомъ предѣлу на више мести, око края Дунава руду тражити и за пробу копати, и ако се какавъ трагъ одъ руде нађе, єданъ лагумъ отворити, и тако главну рудну жилу изтражити, коя ако се срећно нађе, и ако се то покаже, да рудне жиле *Кучайнске* и *Майданпекске* са овомъ жилонъ савезуюсе, онда ће оваї *Майданъ* єданъ одъ найвеће важности постати. —

Одъ *Голубца* путовао є *Дунавомъ* на лађи; прошао є поредъ знаменити развалина старог града *Голубца*; ове развалине, вели Г. Хердеръ да су єдинствене у свомъ роду, и najlepше одъ своїо развалина, кое є оїъ икадъ донде видїо; предѣлъ съ обе стране Дунава є величественъ али єднообразанъ, све саме високе горе и планине, зеленомъ шумомъ покривене и стѣнама белогъ кречногъ камена посеяне; при томъ є непрекидна мртва тишина царствовала, кою є тихый шумъ зеленкастогъ Дунава јошъ примѣтнїомъ чинїо. У вечеръ приснео є при сѣйной месечини у *Добру*, где є у сеници одъ зелени грана сачинѣной преноћїо.

Д. 5. Септембра наставио є путъ по Дунаву до *Милановца*; предѣлъ є малу разлику одъ јучерашнѣгъ показивао, само што є јошъ каменитїя постао, и беле стене су се чешће и

стрмів изъ зелени шума подизале; брегови *Кадикаменъ* са сръбске и *Гребенъ* са банатске стране пружаю се у Дунавъ и тако га са обе стране знатно стесняваю. Ђданъ сатъ предъ *Милановцемъ* постае токъ Дунава много бржи и по-явлюю се стѣне у дубльини овога, коє броденъ опасно чине, и толики шумъ проузрокую, да се већъ изъ далека чути може. Кодъ *Пореча* разпространява се опетъ дотле сужено корито Дунава; брегови са обе стране уступаю натрагъ и оставляю довольно равногъ пространства за *Поречъ* и *Милановацъ*.

Д. 6. Септембра отишао є изъ *Милановца* у *Майданпекъ*; изъ почетка пеняо се све коритомъ рѣке *Орешковице* до гребена планине, после по овомъ далъ идући, сишао се наипосле преко долине зване *Корито* у долину *малога Пека*. На путу овомъ одъ прилике сатъ хода одъ *Майданпека* нашао є на єдномъ месту врло лепъ белый, а после $\frac{1}{2}$ сата опетъ шареный мермеръ; у овомъ шареномъ кречномъ камену опетъ є о-наке исте провалѣне и котлу или левку подоб-не продубльности и рупе нашао, као и кодъ *Главчине*, само съ томъ разликомъ, што су ове кодъ *Майданпека* много веће, „зато“ вели Г. Хер-деръ и при овомъ месту „како рудокопство у Сербіи добро устроєно буде, треба и овде ка-мену со тражити, и на дну одъ ови котлина бу-шенъмъ опыте правити, небы ли се подъ нѣ-ма камена со нашла.“

Слѣдуюћи петъ дана т. є. 7, 8, 9, 10 и 11. данъ месеца Септембра употребіо є Ба-

ронъ Хердеръ за испытиванъ *Майданпекски* рудокопня и оближни брегова, при комъ послу е на штету врло рѣаво време имао. — *Главна изследованя* овогъ нѣговогъ испытиваня есу ова: планине кодъ *Майданпека* састое се изъ еднога рода камена, кои се немачки *Глимершиферъ* (Glimmerschiefer) зове, а на вр'у ови планина, лежи на нѣму кречный каменъ, кои се само поредко у долине спушта. У пукотини оногъ камена наоди се една *главна рудна жила*, коя одъ 100° до 200° фати у дебљини има, осимъ различитогъ раздробљногъ каменя састои се ова жила изъ камена *Сієнит-Порфира* у коме се бакарне и гвоздене руде помешане налазе. Дужина ове рудне жиле у колико е досадъ познато износи преко два сата хода. *Бакарне руде*, колико се засадъ судити може, леже особито на два главна места у нѣой, одъ кои прво на южномъ краю нѣномъ, а друго у средини сѣверне половине нѣне кодъ брега *Старицу* лежи; у осталимъ частима жиле ове, чини се да манъ бакра имаю, но оне су морале збогъ своє грдне дебљине, бакрену руду у великомъ мноштву давати, еръ само тако е могуће было, да су 23 топіонице, одъ кои 16 край малогъ *Пека*, 1 на потоку *Вогашукиіой* а 6 на рѣки *Шашки* лежау, изъ ове єдине жиле све нѣима за топлєнѣ требаюће руде добивале. Негдашня велика важность и знаменитость овогъ *Майдана*, види се јошъ изъ многи други знакова и останака, као: изъ развалина єдне зидане цркве и многи око ове стоєћи зданія, коя су сва къ негдашнѣмъ знаменитомъ месту *Майданпеку* принадлежала, а садъ се цело село *Майданпекъ* са-

мо изъ три куће састои! — Сва обстоятелства овдашня, врло нужно то зактеваю, да се ове рудокопѣ, које су садъ сасвимъ остављене, опетъ што скоріе на ново обдѣлавати почну; ово ће у толико лакше бити што стари предци нису никако употребљавали ону врло добру и богату гвоздену руду, која се у овој жили, особито кодъ брега *Старицу* у прегрдномѣ мноштву налази и добія, него су ю само износили и на велике гомиле сипали. Топленѣ и употребљаванѣ ове гвоздене руде, може се дакле пре започети него обдѣлаванѣ бакарни руда, ерѣ премда се изъ почетка много бакра добивати може ако се само старе гомиле шљака протребе и изтопе, опетъ е пре започећа обдѣлаваня майдана необходимо нужно, да се старе, остављене и заронѣне яме и долови отворе и очисту, у обште да се запуштены майданъ у добарѣ поредакъ доведе. Къ томе пакъ пре свега е потребно, да се цели овай майданъ, заедно са старимъ гомилама шљака, и са развалинама бывши рударски аданія добро изпыта, точно измери, и на маппу начерта, а после одма да се зданія за чиновнике и рударе сазидаю. — Изъ саме ствари произтиче и лако се увидити може, да се у *Майданпеку* рудокопство опетъ на високи степенъ процвете подићи мора, и да ће ту главно и средоточно рударско званіе или надлежательство за целу Сербію бити морати. „Обширніе говорићу о овомъ преважномъ предмету, у особитомъ едномъ саставку, садъ само повторително желимъ вниманіе србскогъ правительства на ону велику важность овога предмета обратити, бою онъ за целый народъ и землю србску имати може.“ —

Дана 10. Септембра, пошто е близу брега *Старицу*, недалеко одъ едне велике гомиле пляка, Г. Хердеръ еданъ знаменитый и на гвозђе врло богатый изворъ лековите воде нашао, отиде изъ *Майданпека* у *Дебелилугъ* да се о тамошнѣмъ изпираню злата извѣсти. У общте су изреченія, коя су златопирачи изъ *малога Црнића* у *Пожаревцу* учинили, одъ жителя *Дебелогъ Луга* потврђена. Изпиранѣ злата простира се одъ *Дунава* до *Дебелогъ Луга*, гди два прилична потока, т. е. на горнѣмъ краю села потокъ *Тодоровићъ* а на долнѣмъ краю *Црний* потокъ са леве стране у *Пекъ* утичу. Међу ова два потока лежећый левый брегъ рѣке *Пека* састои се савъ изъ наплавлѣни иловити и песковити холмића, а у оба она два потока налазе се комади злато садржавајућегъ *Порфира*. Пошто дакле рударство у *Сербіи* точно устроено буде, треба да се безъ отлаганя не само изпиранѣ злата добро уреди и правилно продужи, него и то да се званично испита, несадржавали песакъ онай, на левомъ брегу рѣке *Пека* наплавлѣни и нагомилани брежуляка у себи злато, и далѣ, небыли се онде гдегодъ на близу нашао и рудна жила или оно место, изъ когъ вода то злато изпира и износи. —

Д. 12. Септембра отишао е изъ *Майданпека*, пошто е излытиванѣ тамошнѣгъ рудокопства у колико е могуће было свршио, у *Рудну главу*. Идући покрай потока *Шашке*, кои као и малый *Пекъ* кодъ брега *Старицу* извире, нашао е на првой половини пута у долини край *Шашке* зидине одъ шестъ бывши топионица, и по-

редъ ови велике гомиле шляка; топіонице ове добивале су руду изъ *майданпекски* долова, одъ кои до нѣи стари путь води; такови 23 топіоница издржавао є *Майданпекъ* потребномъ за обдѣлаванѣ рудомъ! — На подножію брега *кршъ* *белый Изворъ*, близу западнѣгъ брега *Шашке*, извире на єдномъ месту горка и слана вода, коя по свой прилици много горке соли у себя сдържава, и коя єъ временомъ као лековита вода знатна и полезна постати може, у околици зову є *Слатина* *белый изворъ* и кажу да єлени и дивльи голубови много къ нѣой долазе да пію, као што се то и по трагу и труну нѣиновомъ види. —

Д. 13. Септембра изпытивао є *майдане* *кодъ Рудне главе*, кои на брегу *Окна*, съ леве стране *Шашке* *подижуѣмъ* се леже. Близу врѣ овогъ брега то єсть, показує се жила одъ магнетногъ гвожђа до 2. фата дебљине имаюћа, коя є врло чиста и богата на гвожђе, тако да є вредна, да се на ново обдѣлава. У долини покрай *Брестовацъ* потока стое развалине бывше топіонице и неколико велики хрѣпа шляка, и гомиле гвоздене руде, изъ кои се ясно види, да овде нїє гвожђе него бакаръ у старо време копанъ быо, одъ когъ се нешто међъ ономъ гвозденомъ рудомъ помешано налази. — Овде се дакле врло пробитачно добиванѣ гвожђа лако утемелѣити, и гвоздене кузнице завести могу, коє бы се край потока *Шашке* сазидати имале, а руду изъ *майдана* на брегу *Окна* лако бы добивати могле. — „Изъ *Рудне главе* отишао є іоштѣ истый данѣ у *Цернайку*, *найпре*

край потока *Шашке*, поредъ развалина *Милоше-ве куле*, а после покрай *Црнайке* реке. Близу *Црнайке* на брегу рѣке *Танде* опетъ е нашао руду магнетногъ гвожђа, коя такођеръ дебљину одъ неколико фата има, и већъ е обдѣлавана была; и у нѣой се помало бакрене руде помешане налази; а развалине топioniце и шляке и ту ясно показую, да е и овде на бакаръ рађено было; овай майданъ у осталомъ одъ манѣ е важности, неголи онай кодъ *Рудне главе*, зато бы се само после овога съ временомъ обдѣлавати имао. —

Д. 14. Септембра, отишао е збогъ велике кише текъ после подне изъ *Цернайке* у манастиръ *Горнякъ*, кои подъ бреговима *Столъ* и *Вратъ* лежи; — овде е врло знаменита она стѣна, коя се као некий отвѣсный каменъ зидъ на страни брега *Врата* у висину одъ 50° фати подиже, а у дужини до 2 сата хода трае; у дебљини имаде до близу 20° фати; у дужини својой одъ юга према сѣверу све нижа бива, докъ се наипосле сасвямъ са земљомъ изравна; она се састои изъ белогъ кречногъ камена.

Д. 15. Септембра опетъ збогъ велике кише нѣ могао, као што е намѣравао, на врѣ брега *Стола* попети се, него е само после ручка изъ *Горняка* у *Танду* и то по великой киши отишао. —

Д. 16. Септембра очистило се небо и тако Г. Хердеръ употребн лепо време за изпытиванѣ старогъ 1 сатъ хода одъ *Танде* удалѣногъ майдана. Путь иде покрай потока *мале Габре*,

пакъ преко брега *Окиовъ кракъ*, кои е една по-
странна грана планине *Делиована*. На высини о-
вогъ брега налазе се ти стари долови, а рудна
жила у нѣима садржава у себи оловне и бакар-
не руде, у којима и сребро помешано има, но
валаће съ временомъ точно изпытати колико
сребра руде ове садржаваю, а потомъ и то е-
сули вредне, да се майданъ овай опетъ радити
почне. Пошто е ове старе долове посѣтио вра-
ти се Баронъ Хердеръ на конакъ у *Цернайку*.

Д. 17. Септембера, отишао е изъ *Цер-
найке* у *Мосну*. Кодъ развалина *Милошеве куле*,
за кое се казуе, да е то было градъ *Милоша О-*
билића, сѣдиняваю се потоци *Танда* и *Шашка*
подъ именомъ *Поречке реке*; долина ове рѣке
све се вѣhma разпространява, тако да се у нѣой
вѣћъ обдѣлаване нѣиве налазе. Кодъ *Глоговице*
спуштаю се брегови са обадве стране рѣке све
ниже и састов се изъ црвенкастогъ пескови-
тогъ камена са великимъ слоевима одъ црвене
и беле глине или иловаче, коя се najlepша и
найчистія налази кодъ *Тополнице*. Збогъ овогъ
свогъ великогъ богатства на лепу иловачу и на
кременъ садржаваюће каменъ, далъ збогъ мно-
ге згодно текуће воде, коя бы добро воденице
за мленъ глине нужне терати могла, врло е о-
ва долина згодна за то, ди се у нѣой фабрике
за лончарско посуђе, за штайнгутъ а и за ис-
тый порцуланъ подигну, кое бы Сербіи врло
потребне и полезне было, будући се іошъ и
садъ толики новци за најпростіе лончарске про-
изводе у странне землѣ износе.

Д. 28. Септембра остао е Г. Баронъ Хер-
деръ цео данъ у *Мосни* да се мало одмори, и да

назебъ кой е у кишовито време кодъ Горняка и Танде добио, лечи. Међутимъ е Г. Целлера са секретаромъ своимъ Лешнеромъ и съ пратиоцима послао на брегъ *Штрбацъ*, да высину овогъ найвишегъ вр'а сѣверни сръбски планина воздухомъромъ измеру и да га заедно у рударскомъ смотренію изпытаю.

Д. 19. Септембра кренуо се Г. Хердеръ опетъ на путъ и отишао е изъ *Мосне* преко *Штрбца* у *Брзу Паланку*, а будући јоштъ слабъ, возіо се на сръбскимъ рогозомъ покривенимъ колима, предъ којима е шесть бели волова у-прегнуто было; овај подвозъ тако га е лепо и брзо, као што самъ вели, преко стрмогъ и дуготрајућегъ брега *Штрбца* пренео, да су му коняници едва слѣдовати могли. На вр'у *Штрбца*, кудъ су око подне стигли, ручали су у ладу едне шумице. „Како човекъ долину *Поречке реке* остави“ пише Баронъ Хердеръ „и на *Дунавъ*, на отвѣсне стѣне брега *Штрбца* и кречнокамените брегове *Унгарске* погледъ свой баци, одма мора и неотице примѣтити, да е на овомъ месту еданпутъ *Дунавъ* брегове ове насилно проваліо и себи изъ равнице *Унгарске* у равницу *Влашку* и далъ у *Црно море* путъ отворио; а кадъ се већъ путъ са высине *Штрбца* спуштати почне, и кадъ се опетъ слободный изгледъ предъ очима гледаоца отвори, онда му се тако дивно и очараваюће уживанъ появи, да се оно никаквимъ речима достойно описати не може. Подъ ногама гледаоца савія се као нека грдна сребрна змія изкривуданый *Дунавъ* одъ сѣвера къ югу, а съ оне стране нѣгове распро-

страняваю се неизмериме равнище влашке, кое се на сѣверу о брегове и планине карпатске, а на югу о Дунавъ опиру, пошто є овай токъ свой према истоку управіо. Неизмериме ливаде, нѣве и необдѣлаване ледине, шуме и пустаре изменяю се у пріятной различности на овомъ великомъ образу земль Влашке. Овай неизказано лепый погледъ, кои є за мене“ вели далъ Г. Баронъ Хердеръ“ съ тимъ занимави было, што ми є землю сасвимъ непознату показивао, уживао семъ съ najveћимъ задовољствомъ до самогъ мрака; найведриє небо украшавало є овай пріятный данъ и тако стигнемо у вечеръ у *Брзу Паланку*, где смо подъ зеленимъ ладницима мирно преноћили.“ —

Д. 20. Септембра отишао є изъ *Брзе Паланке* у *Неготинъ*; *Брза Паланка* є знаменита зато, што се у нѣномъ сусѣдству наоде развалине славногъ моста Траяновогъ преко Дунава. — На путу овомъ особито се трудіо о томе, небыли се какомъ срећомъ дознати могло, еда ли солни брегови изъ Ерделя и Влашке овде, као на најближой нѣма точки, преко Дунава у Сербію непрескачу? Ово є опетъ еданъ одъ главни задатака, кое србски рудари испытати мораю, и у томъ смотренію ваљѣе границу србску према истоку точно и потанко прегледати. Име села и потока *Слатина* ниже *Брзе Паланке* побудило є позорность Г. Хердера, но сва испытиваня о происхожденію тога имена и о томъ, немали у ономъ предѣлу некакавъ сланы изворъ или ма какви други знаци соли, была су безуспѣшна. Зато є опетъ Госп. Целлера послао,

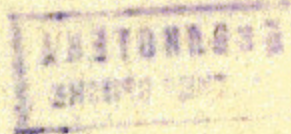
да стваръ ову на самомъ месту извиди, а самъ е међу тимъ брегове на десной страни Дунава одъ *Брзе Паланке* до *Слатине* простируће се разсмотріо. Онъ е нашао да се истый ти брегови заиста изъ песковитогъ камена, карпатскомъ подобногъ састое, но овај лежи надъ кречнимъ каменомъ, изподъ кога се *Глимершиферъ* налази. — Исто то расположенъ слоева нашли су и у *Слатини* а одъ соли нити су какавъ знакъ наћи могли, нити е ко што казати знао. — Равница у којој *Неготинъ* лежи, састоји се цела изъ некогъ новогъ кречногъ камена, који се за зиданъ особито цркви употребљава, но много бы се више и користнѣ употребити могао, кадъ бы се овде подигло неколико *ветренѣча* за резанъ (тестерисанъ) овогъ камена, који бы се одтудъ Дунавомъ, особито доле у Бугарску у велико износити и продавати могао. —

Данъ 21. Септембра провео е одмарајући се у *Неготину* а

Дана 22. Септембра у јутру отишао е преко *Салаша* и *Ветренѣца* къ брегу *Столу*. Недалеко села *Луке*, край потока *Ветренѣца* налазе се развалине топioniце и една гомила шљака. — Кодъ *Глоговице* pojavљуе се гвоздена руда, коју ће требати при изтраживању оне злата садржавајуће рудне жиле овогъ предѣла, изъ које вода злато изпира и износи, строго изпитати; потокъ *Глоговица* утиче у златоносну *Ясикову*.

Д. 23. Септембра разгледао е оне развалине и шляке кодъ *Луке*, и нашао е да су то шляке отъ сребро садржавајуће оловне руде; на путу овомъ у *Луке* нашао е и неке старе майдане, кои оловну руду садржавају, но имали у нъой сребро. то се само точнимъ опытомъ дознати може; и обширность нъиову нѣ могао сазнати, ерѣ су врло зарушени, „но ако „вели“ овай майданъ са онимъ кодъ *Танде* у союзу стои онда бы овдашнѣ рудокопство съ временомъ врло важно постати могло. — Потомъ попео се на брегъ *Столъ*, кои е еданъ одъ найвиши а збогъ свогъ особитога вида и еданъ одъ найзнаменитіа брегова Сербіе. Са три то естъ стране нѣгове подижу се тако стрме и высоке стѣне (често 400' — до 500' стопа у высину износе) да се едино само одъ западне стране и то съ великомъ мукомъ до врѣа нѣговога доћи може; но кадъ се на врѣа нѣговъ стигне, отвара се предъ очима човека изгледъ на планине србске, кои е исто тако поучителанъ, као величественъ; на врѣа нѣговомъ већъ дрва нерасту, и сва остала растеня особитога су планинскога вида; близу врѣа появлюе се една рудна жила, састоећа се изъ различитога каменя, кое е некомъ спалѣномъ печеной цигли подобномъ иловачомъ међъ собомъ саставлѣно, што очевидно на вулканско подрекло показуе. — Предъ вечеръ сишао се у село *Бучѣ*, кое у долини одъ сѣвера према югу са *Стола* спуштајућой се лежи, и ту е преноћіо.

Д. 24. Септембра отишао е изъ *Бучя* у *Брестовацъ Баню*, како е преко долине *Црне ре-*

же прешао, примѣтио е према сѣвероистоку три реда брегова еданъ иза другогъ, кои су сви лисии или голи и невысоки; средњи редъ е жућкастъ а крайњи су бели. Ови брегови нису ништа друго него продуженіе *Майданпекски* гвозденорудни и бакрено рудни жила, валя њи дакле съ временомъ точно изпитати, несадржавајули богате бакарне руде, а после ако се нађу и ове као и майданпекске употребити. После подне стигао е у *Брестовацъ Баню*, где е преноеіо.

Д. 25. Септембра изпитивао е лековите изворе *Брестовачке*. Извори ови леже $\frac{3}{4}$ сата одъ села *Брестовца* на западъ, у тесной долини потока *Буица*, а на самомъ краю нѣговомъ; има њи свега 5. кои сви на маломъ простору одъ 30° фата дужине извиру. Горњи или првѣй изворъ показуе топлоту одъ 39° + Цел., другѣй когъ вода се піе и кой е одъ првогъ 6 фата према югоистоку удалѣнъ, има 37 $\frac{7}{10}$ ° + Ц.; истѣй степенъ топлоте показуе и вода трећегъ врела, кое опетъ одъ пређашнѣгъ 15° фати ниже лежи. Четвртѣй изворъ у комъ се купаю налази се съ оне стране *Буице* 12° фати одъ трећегъ према истоку, и топлота нѣгове воде при самомъ ждрелу износи 39 $\frac{5}{10}$ ° + Ц. Петѣй изворъ кой се за правѣ очію употребљава, и кой одъ 4. 22° фата према истоку лежи, показуе температуру одъ 35 $\frac{7}{10}$ ° + Цел. Сви ови извори излазе изъ пукотина порфирне стѣне и даю прилично много воде (30 коцкасти стопа на 1 минуту) коя е врло лековита и у многимъ болестима благотворна, едно збогъ свое знатне топлоте а друго збогъ знамените множине унѣой.

разтворени лековити соли. Садржава у себи Сумпорована содићевогъ, *Sulfas natrī*, и Сумпорована Горкићевогъ, *Sulfas magnesi*. Заиста бы то врло нужно и полезно было, да се употребљаванъ ове знамените топлице страдајућимъ болестницима, колико е годъ могуће олакша, да се извори ограде и изчисте, да се купатила згодна и покривена а при овима баръ поманъ здање за госте сазида; онда ће текъ ова баня многимъ дивну помоћ пружити, и пићемъ и купанъмъ многе тежке болести изцѣлити моћи; „Ясамъ се“ вели Г. Баронъ Хердеръ“ збогъ могъ назеба само двапутъ у нъой купао и одма самъ весма благотворно дѣйствиє нѣно и знаменито поболшанъ на себи самомъ изкусио.“ —

Д. 26. Септембра отишао е изъ *Брестовацъ Банъ у Зайчаръ*. Кодъ села *Брестовца* pojavує се яка жила гвоздене руде, која е са *Майданпекскомъ* истогъ рода и утвора, само што овде нема никаква трага одъ бакарне руде, а ни сама гвоздена нѣ тако богата, да бы пре други обдѣлавана быти заслужила. Иза села *Брестовца* на высини брега, нашао е онъ врло лепъ брусный камень (*Weßschiefer*) кои бы се збогъ свое изредности съ ползомъ за тоцила и брусе употребити и разносити могао. — На *Тилоку* $\frac{1}{4}$ сата одъ села *Галзиграда* видіо е на обе стране рѣке топле изворе, кои се *Галзиградъ банъица* зову и топлоту одъ 39° + Цел. показую; извиру изъ неке пећине кречногъ камена, и народъ вели да су врло лековите, една за ране а друга за очи. Одъ села *Галзиграда*, коє на *маломъ Тилоку* лежи, пенъ се путь на высину

брега, кои се на свомъ вр'у у еданъ врло вели-
кый плитко продублѣни котао разшири; у сре-
дини овогъ еданъ сатъ у пречнику имаюћегъ у-
долія, леже знамените развалине *Галзиграда*,
наоколо одъ полако подижући се брегова об-
колѣне. Развалине ове творе зиданый четве-
роугаљникъ одъ 150 фати дужине, имаю чети-
ри округле куле на угловима а међъ овима са
три стране на свакој іошъ по четири куле, да-
кле свега показую шестнайсть велики округли
зидани кула. — Зидине су необычно дебеле, и-
маю преко фата дебљине, но чини се да нису
быле высоке, садъ су истина порушене, но одъ
30 стопа нису више ни пре быле. — На четвр-
той страни налази се шанацъ и подъ угловима
изпружена тврђава. На высини брегова ово у-
доліе окружаваюћи, быле су куле и стражаре,
а има и садъ развалине, одъ кои се оне кодъ
Белекуле изъ далека добро виде. Ове развали-
не недржи Г. Баронъ Хердеръ, да су одъ как-
вогъ србскогъ или славенскогъ града, него одъ
староримскогъ *castrum*-а; и вели да бы то врло
важанъ добытакъ было за исторію и древност-
ницу кадъ бы се ова знаменита стародревность
одъ шипрака и рушеvine очистила, и точно из-
пытала и описала,“ а може быти да бы се при
копаню и чистеню и знатни староримски споме-
ници за будући музеумъ србски изнаћи могли. —

Како є у *Зайчаръ* стигао, одма є изпыти-
ванъ златопирача тимочки, кое є изъ села *Вра-
жоернаца* овамо дозвати дао, предузео, као што є
већъ и у *Неготину* и *Банѣи* чинію, кудъ є зла-
топираче изъ *Слатине* са нѣовимъ орудіама

призвати дао. — Златопирачи ови звали су се: *Јованъ Петковићъ*, *Парохъ Брусничкый* изъ *Неготина*, *Стоянъ Голубовъ* и *Јоанъ Нлиевъ* изъ *Слатине*, и *Живко Рашићъ*, *Јованъ Стевановъ*, *Маврило Милосувіевъ* и *Гойковъ* изъ *Вражогрнаца*. Изреченія нѣнова слѣдуюћа главна и важна извѣстія садржаваю: *Тимокъ* носи злато три сата одъ ушћа нѣговогъ и *Дунава* починюћи, све до оногъ места гдѣ *Црна река* у нѣга утиче. Но самъ *Тимокъ* нѣ тако богатъ златомъ, и зато се мало у нѣму и пере ерѣ нѣ вредно труда, него су рѣке *Ясикова* и *Црна рѣка*, коѣ обе у *Тимокъ* утичу, много ботатіе. — *Ясикову* и одъ *Црна рѣке* за найбогатію држе; рѣка *Ясикова* изви-ре изъ три врела, коя су сва три златоносна, найвише се у нѣой злато пере око села *Ясикова* и то еданъ сатъ надъ а еданъ сатъ подъ овимъ селомъ.

У *Црној рѣки* особито око села *Слатине* $1\frac{1}{2}$ сата хода више а $1\frac{1}{2}$ сата ниже села, злато се тражи; после одъ *Вражогрнаца* до села *Реотине* тако исто се пере злато у потоку *Реотина*, кои потокъ близу села истогъ имена извире, и такође злато носи, но у лето често сасвимъ у-сане. — Далѣ су преповедали да они кадкадъ одлазе и у *Пекъ* да перу злато, и то ниже *Дебелогъ луга*. — Сви ови люди казую, да су они истина овај посао већъ одъ свое младости радили, но свагда само мимогредъ покрай други свои домаћи послова, у колико су имъ то ови допустили. —

Има веле іошъ два златопирача у селу *Трнавицу*. Само се онда посао нѣновъ ради, кадъ

е или много кише или велике воде было, тако да су потоци пуни были и много песка на своимъ бреговима оставили; овај песакъ се узима па се изпира, и кадъ виде да и песакъ на дну потока злато садржавати може, онда и овај ваде и изпирају. — Обично нѣи четворица у друштву раде, и ако имъ посао добро иде могу на данъ за $\frac{1}{4}$ дуката, кадъ су нѣи шестъ и за 1 ₪ злата добити, но кадкадъ, кадъ немаю среће, по цео данъ едва за 1 грошъ злата изперу. — Злато ово продаю обично чивутима у Видинъ, добиваю за онолика злата, колико еданъ дукатъ важи 30 до 32, кадкадъ и 37 гроша. — Орудіе нѣново съ коимъ посао свой извршаваю, састои се изъ едногъ великогъ корита, у коега дну има урезане издубљѣности попречно и уздужъ; у ово корито метну песакъ и после га съ водомъ све преко они уреза тераю и изплакаю, те тако златна зрна у дубљимъ урезима остаю, а песакъ съ водомъ одлази; али како орудіе тако и начинъ поступаня съ нѣиме врло имъ е несовершенъ и погрешанъ. Но ако се уважи, да покрай овогъ погрешногъ начина раденя и ове несовершене справе опетъ изпиранъ злата толикий добитакъ доноси, далъ ако се у призре-ніе узме то, да су златоносне рѣке на еданъ извѣстный предѣлъ ограничене, изъ когъ оне све извиру, и кои опредѣлена рударска свойства показуе (еръ се сви ови брегови изъ кои вода злато износи, састое изъ ови камена: изъ Сиенита, Сиенит-порфира, Хорнбленде и Грауваке) онда се лако велика важность изпираня злата за Сербію увидити може, и то како у *Ясикоеи* и *Црнојреки* тако и у *Пеку*. Найнужднѣе е дакле

да се овај знаменитый посао одъ стране правительства сръбскогъ точно устрой и правилно предузме; далъ да после устроєнія правилногъ златопраня и после установленія рударскогъ званія, ово само чрезъ люде стваръ разумевающе изтражи оно место, где се оне рудне жиле злато садржавающе налазе, преко кои извори *Исикове, Црне реке, Пека* и други побочни потока теку и изъ кои злато износе, и да се после сама ова рудна жила правилно обдѣлавати почне. Изнаѣненъ овогъ места, ако ће и бити съ трудомъ и губиткомъ времена скопчано, неможе никако на некакве велике препоне наићи, а слѣдства нѣгова мораћеду одъ найвеће важности и користи бити. —

Д. 27. Септ. отишао є изъ *Зайчара* преко *Валяконъ* у *Луково*. На путу овомъ видіо є старый майданъ кодъ *Валяконъ*, кои исту жилу гвоздене руде показує коя се и у майданпеку налази съ томъ разликомъ што се у овой бакрене руде непримѣчаваю, премда се то само посредствомъ пробе сазнати може; збогъ близости *Тимока* и богатства на добру гвоздену руду обдѣлаванъ овогъ майдана лепъ добитакъ обећава, ерь се овде згодно топіонице и гвоздене ковальнице увести могу. По знацима око майдана овогъ наодећима се, може се заключити да є овде у найстародревнія времена већъ рађено было. Кодъ села *Шарбановца* налази се у великомъ мноштву кристаллисани Гипсъ.

Д. 28. Септ. Испытываю є майдане кодъ *Лукова*; овдашнѣ гомиле шляка показую да се

є ту на сребро радило, но чини се да нїє овай майданъ великъ и знатанъ быо, ако нема заръ гдегодъ на близу іошъ други оставлѣни долова, коє съ временомъ у предѣлу овомъ прилѣжно потражити валя. Има ту и развалине єдне мале цркве, $\frac{1}{2}$ сата одъ майдана, коя є вѣроятно за рударе опредѣлена была. — Пошто в ове рудокопнѣ посѣтію, попео се Баронъ Хердеръ на врѣ брега *Р'тня*; са высине нѣгове уживао є прекрасанъ погледъ на далеке брегове *балканске* и на србску планину *Копачникъ* према югу, и на све оне многочислене брегове, кои Сербію на истоку, западу и сѣверу пресецаю; изгледъ овай са *Р'тня* іошъ є величественіи одъ оногъ са *Стола*, што нѣгову велику высину показує. Пошто є Г. Хердеръ са своимъ друштвомъ на в'ру *Р'тня* ручао, преноћи у сеницама, коє су сатъ ода одъ вр'а ниже за нѣга направлѣне были, те после у ютру

д. 29. Септембра найпре посѣти *ледницу* на *Ртню*, коя на югозападной страни брега лежи, и одатле отиде у *Баню*. Пештера *Ледница* изъ почетка є тесна, после се разпространи и показує то знаменито природно появленіє, да се у нѣой свагда у пролеће ледъ накупи, кои преко целогъ лета смрзнутъ трає, и текъ у єсенъ се топити почне, тако да у зиму сасвимъ нестане. Ледъ овай у толикомъ се множ'тву налази, да бы се много одъ нѣга износити могло. После тога сиђе се покрай села *Шербановца* у прекрасну долину *Моравице*, у коіой пріятно место *Баня* са своимъ лековитима изворима лежи. —

Д. 30. Септембра и 1. Октября провео
е у *Бань* одъ части одмараюћи се, одъ части
пакъ лековиту воду тамошню испытываюћи.
Кречный камень, изъ когъ се брегъ *Р'тань* са
своима гранама састои пружа се преко целе до-
лине *Моравице* и у саму *Озренъ* планину. На пе-
ти *Озренплатине* извиру изъ овогъ кречногоъ ка-
мена знаменита вреда *Баньска*, коя су већъ у
найдавнія римска времена славна и употребле-
вана была. Кодъ главногъ извора могу се и
садъ јошъ остатци римске зграде видети надъ
коима се турска зданія подижу. Топлота воде
у отвору, изъ когъ у купало тече, износи $46\frac{2}{10}^{\circ}$
+ Целзіуса, а у купалу самомъ, где є већъ лад-
на вода примешана 39° + Ц. Одъ овогъ глав-
ногъ извора $\frac{1}{4}$ сата према югоистоку налази се
други изворъ од $36\frac{8}{10}^{\circ}$ + Ц. топлоте; овај из-
воръ кодъ простогъ народа у околини у вели-
комъ уваженію стои и онъ му особиту лекови-
ту снагу приписує. — По опиту хемичкомъ оба
ова извора садржаваю чисту топлу воду, у ко-
јој се едва мало киселине соли и нешто малко
гвожђа примѣтити може; топице дакле ове са-
свимъ су равне славнимъ топицама *Пфеферскимъ*
у Швайцерской и *Гаштайнскимъ* у Тиролской
земљи, и збогъ ови свой изредни свойства и є-
су тако дѣйствителне и лековите. — Врло бы
пожелателно было, да се ове славне и благо-
дѣтелне топице бољъ уреде, да се надъ глав-
нимъ изворомъ цѣли сходно пространство зданіе
за купала и за пребиванъ гостию сагради, и да
се ту еданъ правительственни и местны лѣкаръ
постави; богатство извора на воду чини то мо-
гућнимъ а лековитость воде и прекрасный пре-

дѣль у коме лежи, и коя обадва скупа на повраћенѣ и укрепленѣ здравля тако благодѣтельно дѣйствую, заслужую ову жертву одъ сръбскогъ правительства. —

Д. 2. Октября, отишао е изъ Банѣ у *Алексинацъ*, и пошто е ту преноћіо, настави д. 3. Октября путь свой и отиде у *Рибарбаню* и на *Ястребацъ* планину. На путу овомъ примѣтіо е, како е плодородный и пріятанъ, а и прилично лепо обдѣлаванъ предѣль на десной страни Мораве, но како е кодъ села *Бунаришта* на леву страну рѣке ове прешао, одма е съ незадовольствомъ примѣтіо, да е ту на 4 сата хода земля покривена са кровіемъ растовимъ кое су стада коза изкварила и опустошила, и да текъ на самомъ берегу *Ястребцу* опетъ высока шума починѣ. — На самомъ подножію великогъ *Ястребца* изъ брда *Самара*, край десногъ берега *Болѣвачкогъ потока*, $\frac{3}{4}$ сата одъ села *Рибара* извире топла сумпоровита вода, коя е подъ именемъ *Рибарске банѣ* позната. — Вода ова была е одпре заграђена и зданіемъ за купанѣ снабдѣвена, но ово зданіе тако е садъ порушено, да се више у овой знаменитой банѣ угодно купати не може; ово е заиста велика штета, ерь ова вода све остале у Сербіи богатствомъ на сумпоръ надвисуе; и зато врло лековита быти, за изцѣленіе многи болести дѣйствительно послужити може. — Топлота воде при самомъ извору износи $39\frac{1}{10}^{\circ}$ + Цел. а у купалу до $37\frac{1}{2}^{\circ}$ + Ц. Мярись сумпоровити изъ далека се већъ осећа, но то е злоупотребленѣ овде, кое правительство съ временомъ, кадъ ову знамениту баню у

болъи редъ ставило буде уклонити мора, то естъ да жительи села Рибара овде свою куделю моче, изъ чега се здравлю шкодльиви и непріятный смрадъ раѣа, а што бы се исто тако и $\frac{1}{2}$ далеко одъ банѣ у води Рибарѣ потока или Болѣвачкогъ потока свршити могло. На разпытиванѣ нѣго-во казали су му люди, да на *Ястребицу* никак-вогъ трага одъ стари майдана нема, но онѣ по качеству тамошнѣгъ камня судеѣи мысли, да ѣе врло полезно быти, да съ временемъ рударя сръбскый и ову планину потанко изпытаю, — кой посао по свой прилици неѣе безъ награде остати.

Д. 4. Октобра отишао е у *Крушевацѣ*; на путу опетъ су му износили неколико слани вода, но онѣ вели, да оне тако незнатно количество соли показую, да се одъ нѣи неможе на со заключавати. — У вечерѣ стигне у *Крушевацѣ*, кой веѣъ изъ далека узвишенимъ своимъ зидинама и развалинама показуе, да е нѣгда славна столица сръбски владоца быо. —

Д. 5. Октобра. Пошто е найпре у *Крушевицу* развалине старогъ града царскогъ, и знамениту цркву посѣтио, коя е еданѣ одъ наилучши споменика старе сръбске умѣтности строительства и зиданя, наступіо е око подне дальи путь свой у *Копачичке* планине, и стигао е истый тай данѣ до *Стубля*. На путу томъ посѣтио е рудну воду кодъ *Треботина*, коя $\frac{1}{4}$ сата одъ села према югозападу, изъ источне стране брега *Града* извире, и одма се при свомъ извору у едну блатняву бару разлива, зато се и теж-

ко може преко тогъ кала къ месту ономъ до-
ћи, где вода та изъ неколико врела извире. По
хемичкомъ разлученю садржава у себи много
Глауберове соли (Сумпорована калнѣвогъ), не-
што гвожђа, и знатно количество киселине у-
гљенове, која непрестанно као пливъ (гасъ)
подъ видомъ воздушни меурића изъ воде ове
покуля. *Треботинска вода* дакле принадежи къ
врло дѣйствителнимъ лековитимъ и руднимъ во-
дама, тако да бы заслужила да се очисти и да
се обштегъ употребленія ради разшиль. —

Дана 6. Октобра, пошто є у *Стубљу*
подъ сеницама преноћію, отиде преко *Грашовца*
у *Брзеће*; кодъ села *Грашовца* нашао є у доли-
ни край *Грашевачке реке* приличне хрпе шљака,
коє показую да є овде о сребру рађено, и я-
ракъ водећи воду къ бывшой топіоници іошъ
се познає; но одкудъ є руда за овај посао до-
нешена нико казати ніє умео; неки веле да са
Копаоника, но то се Барону Хердеру збогъ ве-
ликогъ разстоянія невѣроятнимъ бити чини, и
онъ мысли да ту на близу мора негде оставль-
ни майданъ бити, кои съ временомъ изтражити
валя. — Исто тако нашао є у долини *Граше-
вачке реке* и надъ селомъ *Брзеће* као и изподъ
овогъ села опетъ велике гомиле шљака, коє са
онима кодъ *Грашовца* ясно сведоче да є овде
гдегодъ знаменитый майданъ за сребро бити
морао, — а люди и ту казую, да є руда са *Ко-
паоника* овамо довожена. —

Дана 7. Октобра продужіо є путъ на
Копаоникъ све покрай *Добродолске реке* яшећи,

и ту є у долини исте реке на петъ разни мести велике хрпе шляка видію, кое опетъ на сребро показую, и ова руда є, као што се казує, са *Копайника* доношена, но могло се примѣтити да на страни брега са западне стране долине близу ови шляка, има неки зарушенный майдани, кое съ временомъ рудари србски треба да точно изпытаю. — У долини *Црвене реке* коя већъ за србскомъ границомъ на турской земљи лежи, казує се да є у стара времена рударска варошъ стаяла, а виде се и садъ іошъ порушене зидине, и налазесе ту бачени комади руде оловне и бакарне. Изъ оставлѣни пакъ лагума изтиче вода врло витриолна. — Одъ *Црвене реке* почео се Г. Хердербъ по югозападной страни *Копайника* у висину пеняти, и дође на *Беѣиревацъ Планину*, где нађе єданъ главный и великий майданъ одъ гвоздене руде, у којој се богате сребрне руде налазе; майданъ овай лежи управо на граници, тако да већа половина нѣгова на турску землю спада; Баронъ Хердербъ мысли да є одавде она многа руда вађена, коя є топіонице у долини *Грашевачке реке* кодъ *Грашевца* и *Брзеће* издржавала. Овай знаменитый и богатый майданъ валяће съ временомъ рударскомъ надлежателству у Сербіи точно изпытати. — Са *Беѣиревца* попне се на врь *копаоника*, и измери посредствомъ воздухомѣра высину нѣгову. — Погледъ са *копаоника* є величественъ и лепъ, но оближни брегови тако су замршени, да се правилне планине разликовати немогу; споляшнѣи видъ и Балкански и ови србски брегови ясно показує, да су они вулканскимъ дѣйствиємъ у висъ подигнути. —

Са вр'а *Копаника* сишао се према сѣверу у $\frac{1}{2}$ сата удалѣно *Суво рудиште*, где су, стари као што се казуе, злато копали. — При изпытиваню овогъ майдана нашао е врло богату жилу магнетне руде, са Гранатомъ и нешто мало бакра, која до 20 фати дебљине показуе, моћи ће се дакле овде велико множество најбогатіе гвоздене руде добивати, и заиста при лакомъ преношеню у долине и изобилію дрва може се ту врло пробитачно топіоница и ковальна на гвозђе завести. — Да се у овомъ майдану и злато налазити може ніе невѣроятно, премда Б. Хердеръ ніе ништа одъ нѣга примѣтіо, но зато ће у будућностъ валяти на то прилѣжно позоръ дати. — После тога сишао се у *Раму* до *Куле Копаника* где е преноћіо.

Д. 8. Октобр. науми преко *Псолога* отићи къ развалинама гвоздене хуте на *Самоковской реки* где су Турци јошъ недавно радили, и после у *Јошаничку Баню*. У ономъ предѣлу обште се казуе да се брегъ *Псологъ* пре *Солякъ* звао, одъ едногъ каменой соли подобногъ камена, који се тамо наоди, но цео тай брегъ вели Г. Хердеръ као и оближњи предѣлъ састоји се одъ камена порфирастогъ *Сіенита*, а одъ соли нема ту ни трага. — Са *Псолога* сишао се преко дивљи и густи шума къ *Самоковской гори* да види развалине гореспоменутогъ гвозденогъ майдана, и вели да е погледъ на нѣга жалостанъ, но не збогъ тога што е разрушенъ, него зато, што е по свима заоставшимъ знацима: остатцима справи и оружія, комадима гвозђа и по шљакама судећи, начинъ поступања и дѣ-

лапа найнесавршени быти морао. — Гвоздена руда доносила се овамо изъ *Сувогъ Рудишта* и изъ други долова о којима се садъ већъ незна ни где су. — Кадъ се при пети брега *Копачника* гвоздени майданъ завео буде ніе вредно да се на овомъ истомъ месту опетъ подигне, много ће се то згодніе и болъ у другой каквой ближой долини учинити моћи, еръ е предѣлъ овај савъ за то способанъ, имаюћи свуда доста текуће воде и пада. —

Д. 9. Октобра, преноћивши у *Јошаничкој Банѣ* отиде у *Лачевићъ планину* да види тамошнѣ старе рудокопнѣ. После 4 сата трудногъ ода стигне на висину кодъ *Лачевића* на којој они стари майдани леже. Но, вели Г. Хердеръ „не само ова висина, него и цела 3 сата дуга южна страна *Ковачевца* састой се у ширини баръ едногъ сата, изъ самогъ *Сіенита*, *Сіенит-Порфира*, *Кварца*, гвоздене руде и сумповитогъ гвожђа, едномъ речю изъ они исти руда, које ону велику и главну жилу кодъ *Майданицека*, *Валѣконѣ* и т. д. сачиняваю. — Но ова главна жила особито е на висини кодъ *Лачевића* богата металима, као и према сѣверу до 1500 фати далѣ, и садржава оловне гвоздене и бакрене руде, које све већъ по спољашнѣмъ изгледу судећи, безъ сумнѣ сребро, а и само злато у себи садржаваю. — Овде ће се дакле моћи врло знаменита и пробитачна радња за сребро отворити; — и ово место заиста принадежи къ најважнијемъ и најбогатѣјемъ рудокопляма *Сербіе*. —

Д. 10. Октобра вратио се изъ *Лачевића* у *Јошаничку Бану* и предузео е испитиванѣ ле-

ковите воде тамошнѣ, коя изъ пете брега *Брезовице* на истоку извире, покрай саме *Юшаничке* реке. Зданія тамошня за купанѣ єсу врло не-савршена, но вода ова є найтоплія у целой Сербіи и показує топлоту одъ 78° + Цел.; што се нѣногъ садржая тиче, подобна є сасвимъ водама *Брестовацъ Банѣ* и *Моравица Банѣ*. Лековитый овай изворъ може такођеръ за страдающе болестнике врло благотворанъ постати, кадъ се єданпутъ у больи редъ поставіо буде. —

Д. 11. Октября отиде преко *Плане* у *Руднякъ*. На высини брега *Зовъ* изнепада дођу на єданъ великий майданъ, одъ 50 фати ширине и 200 фати дужине, а будући да изъ єдногъ лагума многа вода истиче, може се на пространность ови долова заключити; но найзнаменитія є сама рудна жила овдашня, коя се као и она кодъ *Лачевића* изъ сребро, садржаваючи оловни и бакрени руда састой, и тако исто радостный изгледъ, на богатый добытакъ дає, зато Г. Баронъ *Хердеръ* препоручує, да се ново обдѣлаванѣ овогъ майдана што пре опетъ предузме, да се ново обдѣлаванѣ овогъ майдана што пре опетъ предузме. — Одатле отишао є у *Руднякъ* но овдашњи майдани врло су незнатни и садржаваю само гвоздену, и то небогату руду; могуће є при свемъ томъ да и ова руда, особито у дубльини, сребро садржава, као што се по некимъ комадима и чини, зато ће валяти съ временомъ точно стваръ испытати.

Д. 12. Октября отишао є изъ *Рудняка* покрай *Гокчанице* реке до самогъ *Ибра* а после

покрай овогъ и *реке Студенице* до манастира *Студенице* где є преноћію. На целомъ овомъ путу ништа знаменитогъ видіо ніє, осимъ то є съ болестію примѣтію, како толико иляда и сто иляда найлепши борова, на землю свалѣни, безъ да се за ползу употребе изтруну, коя неизказано велика штета се тимъ причинява, што люди смолу и катранъ добиваюћи, найвећа дрва доле на стаблу тако изкваре, да їй прва буря сломити мора. За економію државну Сербіє важанъ є то задатакъ да се ово силно дрво за гвоздене топіонице и ковальнице, или баръ за добыванъ поташе съ ползомъ употреби и тако ово страшно суєтно пустошенъ шума предупреди. — Близу Манастира *Студенице* по-явлює се кречный каменъ, тако чистъ и бео, да се као Мермеръ употребити може а и многостручно обдѣлаванъ и употребляванъ бива, Предѣлъ онай у комъ се прекрасный овай Мермеръ палази, има око 3 сата хода у пречнику, но найблагороднїи и найбельи Мермеръ ломи се кодъ *Радочела*, близу *Брезове*, и кодъ *Рисовца*.

Д. 13. Октобра, посѣтіо є одъ прекрас-ногъ белогъ Мермера сазидану Цркву манастира *Студеница*, кою є іошъ свети Симеонъ Неманя сазидати дао, и коя као ясни споменикъ негдашнѣ славе србске, опетъ саяно показує високий степень умѣтности зиданя кодъ стари Срба. — Изъ *Студенице* отишао є преко *Брезника планине* у *Яворе* где є преноћію. Одъ метала на овомъ путу ніє ништа нашао, што бы заслуживало, да се спомене. У *Явору* приіміо є Г. Баронъ Хердеръ извѣстіє одъ Началниче-

ства *Чачанскогъ* о рударскимъ предметима у овомъ окружію наодећимъ се, изъ когъ е сазнао, да близу манастира *Студенице* кодъ села *Рудне* и села *Риллдолъ* има знаци стари майдана; да су кодъ *Пустогъ* поля майдани на злато были, а кодъ *Бинича* да су гвозђе изпирали; далъ да кодъ села *Жельзнице* имаде гомиле гвоздени шляка, а кодъ села *Градацъ* да извире сумпоровита и топла рудна вода; наипосле, да су у стара времена кодъ брега *Парасія*, близу села *Зубимилъ* кое већъ за турскомъ границомъ лежи, златне новце ковали, и да кодъ села *Иванъ* потокъ извире, кои се *бисеръ* потокъ зове; но будући да се Г. Хердеръ већъ знатно одъ своју ови места удалио было, ніе се могао враћати, да њмъ посети и изпыта, него е овај посао морао другима после себе оставити.

Д. 14. Октобра, отишао е изъ *Јвора* покрай знаменити и лепи развалина града *Маглића* у *Карановацъ*; на путу овомъ одъ рударски предмета ніе ништа знаменито видіо, осимъ неки хрпа шляка гвоздени, кое се кодъ *Рисовца*, *Лопатнице* и *Станче* виде, но за кое се незна одкудъ е гвоздена руда овамо добављана.

Д. 15. Октобра отиде изъ *Карановца* у *Чачакъ*, где е и д. 16, 17 и 18. Октоберъ одмарајући и за даљи путъ спремајући се провео. —

Д. 19. Октобра, будући е време за путовањ врло непријатно было, а *Кабларъ* и *Овчаръ* *снега* покривенъ было, зато е Г. Хердеръ остао у *Чачку*, и предузео е хемичко из-

пытиванѣ вода одѣ кой е пробу имао. при томѣ изпытиваню нашао е следуюћа:

1.) Рудна вода *Бели Изворѣ* садржава у себи необично много горке землѣ (*Magnesia*), киселину соли и нешто мало гвожђа.

2.) Вода у *Треботину* садржава киселину углѣнову, кисел. сумпорову и кисел. соли, даљ нешто мало горке и глауберове соли, горке землѣ и гвожђа, есте дакле врло дѣйствителна и лековита рудна вода. —

3.) Топли изворѣ кодѣ *Вризиле* садржава прилично много кисел. углѣнове, нешто кисел. соли и нешто мало гвожђа, ово е дакле изредна топла кисела вода, и може се подобно као вода бунара градскогѣ у *Карловимѣ* варима *Schloßbrun in Karlsbad*, сматрати и уважавати.

4.) Рудна вода кодѣ *Рибарѣ Банѣ* садржава: кисел. сумпорову, кисел. соли и нешто мало гвожђа, збогѣ свое знатне топлоте е ово врло снажна лековита вода. —

5.) Вода у *Јошаничкој банѣ* принадежи збогѣ свое велике топлоте међу најснажниѣ и најдѣйствителниѣ лековите изворе, премда незнатно количество рудни частица у себи има, ерѣ само малко кисел. соли, и трагѣ гвожђа садржава. —

6.) Вода кодѣ села *Буци* подѣ *Јстребцомѣ*,
7.) вода кодѣ села *Сеземче* у *Крушевачкомѣ*
Окружју, 8.) *Смрделяча* кодѣ *Слатине* близу

Чачка 9.) и топлица *Богutowaцъ баня*, све ове воде садржаваю тако незнатно количество кисел. углѣнове и кисел. соли, да се немогу као рудне воде сматрати.

10.) Воде кодъ *Слатине*, и 11.) кодъ *Майдева* у *Крушевачкомъ* окружію 12.) кодъ *Отенице* близу *Чачка* и 13.) кодъ *Конарева* близу *Карановца* показую нешто малко, а воде 14.) кодъ *Жеочана* недалеко *Чачка*, 15.) кодъ *Банѣице* близу *Чачка* и 16.) кодъ *Трнавe*, мало више киселине соли, но не толико да бы се као слане воде сматрати и даљимъ опитима и истраживањима соли поводъ дати могле. —

Д. 20. Октобра отишао є Г. Хердеръ изъ *Чачка* у *Пожегу*. На путу овомъ, кои є крозь пријатне болѣ обдѣлане и већма обитавање предѣле водіо знаменито є было сматранѣ планина србски, ерѣ се овде ясно видити може, да су нѣгда планина *Блица*, кое сѣверни край кодъ *Мораве* є высокій брегъ *Овчарѣ*, и планина *Кабларѣ* сависиле, и да ѿ є *Морава* међъ *Овчаромъ* и *Кабларомъ* [провалила и прекинула, те є тако овуда оно велико єзеро одтекло, кое є пре у кориту или удолю ономе великомъ стаяло, кое удолиє са западне стране брегови *Златиборѣ* и *Округлица*, са јужне стране брегови *Мучани* и *Голя*, са источне стране *Блица* и *Овчарѣ* а са сѣверне стране брегови *Сочица* и *Кабларѣ* окружаваю и творе; ерѣ све ове планине сависе, и окружаваю ону велику равницу у којој *Пожега* лежи, на подобіє високогъ насипа, кои є некимъ случаємъ *Морава* међъ *Овчаромъ* и *Кабла-*

ромъ разтргла. — У *Пожеги* налазе се многе римске стародревности, на кое бы требало да правительство србско свою позорность обрати, да се ове знаменитости за будући србский Музеумъ скупе и сачуваю. —

Д. 21. Октобра, отишао е изъ *Пожеге* у *Ужице*; ова варошъ са своимъ градомъ има врло лепо и особито положеніе, кадъ бы іошъ къ дражестима предѣла поредакъ и чистота у самомъ месту приступила, была бы ово на далеко најлепша варошъ. Казиваю жители тамошњи да е градъ *Ужичкый* іошъ одъ Римляна сазиданъ, и да се и садъ іошъ римске древности ту налазе; у рударскомъ смотренію нема предѣлъ тай ништа знаменито.

Д. 22. Октобр. Изъ *Ужица* продужіо е путъ преко высине брега *Штитара* кои е грана планине *Златибора* и кои дели воду *Мораве* одъ *Дрине*, тако да сви съ ове стране извирући потоци у Мораву, а съ оне у Дрину теку. — Изгледъ на високе босанске планине е врло лепъ а предѣлъ збогъ лепи шума, кукурузомъ посејани и бистримъ потоцима пресецаѣи долина врло пріятанъ. — Одъ руда ніе ни овај данъ ништа видіо, — но у место тога знамените римске древности, до 20 то естъ велики камени гробова, кои се на едной ливади край *Добротинске* реке налазе, но надписъ никакавъ невиди се на њима; ови гробови, као важни исторички споменици стародревности заслужую, да ѣи правительство подъ свою охрану прими и одъ разореня сачува. —

Д. 23. Октобра, Пошто е у *Рогачици* где е преноћію, осмотрио римске гробове у знатномъ чыслу у самомъ селу стојеће, продужио е путованъ своє къ оловнимъ майданима кои се у *Соколскомъ* предѣлу наоде. — „Овай данъ“ вели Г. Баронъ Хердеръ „быо е еданъ одъ найпріятніи целогъ нѣговогъ пута, не само збогъ лепогъ времена, него особито збогъ дивне лепоте *Дрянске долине*; Река *Дрина* са своіомъ зеленкастомъ водомъ е одъ свію najlepша у *Сербиі*, а долина нѣна, найразличніимъ дрвомъ, дивльомъ лозомъ, нѣвама, кукурузомъ и ливадама покривено и съ обе стране лепимъ бреговима ограничено *Подринъ*, неможе се описати како е лепо. — Брегови ови непоказую осимъ нешто мало гвоздене, никакву металну руду нити су чиновници или кметови овогъ предѣла што за негдашнѣ майдане явили, но на многимъ местама налази се у нѣима врло лепъ *Тоншиферъ*, кои бы се добро употребити могао за покриванъ кућа и за табле, као и за таблице школске за рачунанъ; зато ће требати съ временомъ га добывати и употреблявати. На целомъ овомъ путу налазе се многи римски гробови на странама брегова, край *Дрине*, нарочито при утоку река *Оловинске* и *Оглетачке* и потока *Буковице* у *Дрину*. — Будући да Меана *Буковиска* међъ овакимъ гробльмъ стой, даде Г. Баронъ Хердеръ, еданъ такавъ гробъ отворити, но ништа друго у нѣму ненађе осимъ костуре едногъ великогъ и якогъ човека. — Путь покрай *Дринѣ* было е у стара времена савъ калдрмомъ поставльнъ, коя се и данасъ іошъ на многимъ местима сачувана види, што показуе да е овуда главныи друмъ ићи морао. —

Д. 24. Октобра, Изъ *Буковице* продужио є путь покрай Дрине и погранични сръбски стражара. После два сата хода наиђе на каменъ Сієнитъ, у коме се показує сумпоровита руда, која садржавали у себи метале хемичкимъ опытомъ ће се текъ сазнати. Овай Сієнитъ чини се да прескаче преко Дрине у Босну, зато, кадъ съ временемъ у Сербій рударство у редъ доведено буде, требаће овај предѣлъ точно изпитати, еръ ніє невѣроятно, да се овде *Сребро* или *бакаръ* налази, пошто се у *Сребрници*, која недалеко одатле у Босни лежи такођеръ *Сребро* копа. — Садъ остави долину Дрине и пође преко високе планине *Ободњика* у *Селанацъ*; — Градъ *Соколъ* остане му на десно, међу бреговима сакривенъ тако да га ніє ни видіо.

Д. 35. Октобра отиде изъ *Селанца* у *Крупанъ* да изпита оловне яме у предѣлу *Соколскомъ*. Ове яме налазе се кодъ села: *Дворска*, *Постанакъ* и *Рувѡацъ*, и на планини *Ягодици*. Пре неколико година кодъ села *Рамнав* pojavивше се олово, наскоро є опетъ нестало. — На высини *Ягодице* планине появлює се кречный каменъ, а у овомъ налазе се зрна оловне руде у дубльини одъ 2, 3, 4 до 20 лаката, помешана са гвозденомъ рудомъ, пескомъ и оловномъ земљомъ. Осимъ тога има на овой планини читави брежульци одъ истога оловну руду са држадваюћегъ песка. — Овдашњи копачи олова само на срећу почну ма где копати округлу яму, докъ не дођу у дубљину на оно место, где олово лежи; кадъ наиђу на оловну руду ваде є

разпространяваюћи рупу у наоколо, изпираю ю одъ песка и землѣ, а после в изтопе у округлимъ рупама помоћію меова, те тако продаю олово то на оку у *Крупанъ*, *Валѣво* и *Београдъ*. Обично само зими раде, но съ врло незнатнимъ добиткомъ, ерѣ прво често на празно копаю, и ненаиђу на олово, друго руда ова ніе богата, тако да само 20% олова дае, а наипосле и цена олова в врло незнатна. Зато ово копанѣ олова све се више заоставля. — Найвећа нѣгова важностъ в исторична и састои се у томе, што в у време рата Срба за слободу, одатле потребно олово набавляно. — Но и садашњи начинъ поступања при овомъ послу врло в несавршенъ и погрешанъ, само онда кадъ се овай посао, као што валя правилно одъ разумеваюћи стваръ рудара предузео буде, моћи ће се опетъ подићи и съ добиткомъ радити, што ће съ временомъ увести валяти. — По што в овай посао свршио, врати се Г. Хердеръ опетъ у *Крупанъ* где и преноћи.

Д. 26. Октобра, изъ *Крупня* хтео в изпра да иде у *Лозницу* да види сумпоровиту воду кодъ *Ковиляче*, и слану бару кодъ *Коренитогъ*, но будући да предѣлъ тай никакву рударску знаменитостъ нема, а гвоздена руда кодъ села *Кршаве*, *Боринѣ* и *Загаче* поредъ толикогъ богатства у *Майданпеку*, *Рудной глави*, *Валяконѣ* и *Сувоми Рудшту* малу важностъ има, и будући да в време рѣаво бити почело, зато промени свою намѣру, и поићи у место *Лозница* преко *Валѣва* у *Рудникъ*, и стигне истый данъ у *Осечину*. На путу, кодъ села *Белотица* нађе остављене майдане, у којима се по свой прилици о-

лово копало, и кое ће съ временомъ правильно изпытати требати. —

Д. 27. Октября стигне у *Валъво*, где є у кући Г. *Ненадовића* и данъ 28. Октября одмараюћи се врло пріятно провео. —

Д. 29. Октобр. отиде изъ *Валъва* покрай *Колубаре* до планине *Белестене*, овде є прешао преко потока *Банъ* кои є зато знаменитъ што му кагдадъ вода нестане и текъ после 2 сата са некимъ штропотомъ кои є изъ далеке свирки подобанъ врати се, и онда много црвенкастогъ блата са собомъ носи. — У манастиру *Моравци* преноћіо є. Кречный и песчаный каменъ сачиняваю ову планину, овай последний копа се кодъ села *Столића*, и врло се добро тесати може; — и у овомъ предѣлу требаће съ временомъ бушенъмъ на со пробу правити. —

Д. 30. Октября отишао є изъ манастира *Мораваца* у *Рудникъ*, на путу овомъ као и 29. непрестана га киша пратила; кодъ села *Живковци* налазе се комадићи оловне руде, кои вѣроятно изъ какве обличне рудне жиле произходе, и заиста недалеко села на страни брега *Штовна* види се оставлѣный майданъ, изъ когъ є та руда овамо дошла; чини се быти майданъ тай незнатанъ, но зато може се съ временомъ ближе изпытати. —

Д. 31. Октября было є опредѣленъ за изпытанъ стари рудокопня *Руднички*, зато у ютру одма отиде Г. Б. Хердеръ покрай *Ясенице* и брега *Звезде*, остави на три места велике хрпе шляка, какве се у той долини іошъ на 7 места налазе, и поппе се преко сѣверне стране брега *Штурацъ* горе къ староме рударскомъ граду *Руд-*

нику. Ово старо и славно рударско место савсимъ е разорено, само развалине здавія, вдне цркве, и трио за нѣгову обрану опредѣлени кула, и каменомъ поставлѣне улице сведоче о негдашньої знаменитости и важности нѣговой. „Жалость мою надъ развалинама овогъ знаменитогъ и славногъ рударскогъ места,“ вели Г. Баронъ Хердербъ „само е та надежда утѣшила, да ће се настояванѣмъ родолюбивогъ правительства сръбскогъ скоро опетъ ово богато место на ново оживити.“ — Одатле попнесе на врѣ *Штурца*, изпыта велике оне гомиле каменя коє се на сѣверозападной страни нѣговой налазе, и после тога сиђе се преко югозападне стране, до они места, на којима су предци најпосле радили, и где е и самъ *Карађорђе* јошъ копати и радити дао. Место ово зове зе *Прлине*; у нѣговимъ заоставлѣнимъ майданима, тако се силне рудне жиле показую, да се одма видити може, како ће се ту, ако само она оловна руда сребро садржава и, ако се на близу топіовнице и ступе подићи могу, ново обдѣлаванѣ одма съ великимъ добиткомъ отворити моћи, — „зато ми данашњи данъ са најпріятніимъ рударскимъ изгледомъ заключисмо,“ вели Г. Хердербъ „пошто смо враћајући се на конакъ јошъ прекрасный изгледъ на лепе развалине старогъ града *Островца* уживали.“

Д. 9. Новембра продужи изпытиванѣ *руднички* планина до *Майдана*; путъ е ишао преко стране малогъ и великогъ *Штурца* до *Крашовачке* реке, далѣ покрай места *Рудничкиште*, где е одпре такођеръ рударска варошъ стаяла, за кою положеніе места овогъ равно, и есте много згодніе, него кодъ старогъ *Рудника*, кои е на стрмомъ месту, далеко одъ главни майдана лежао. — После су наишли на место гвоздене хуте а кодъ *Майдана* видели су на стрмой страни брега, кои сѣверно покрай *Крашовачке* реке лежи,

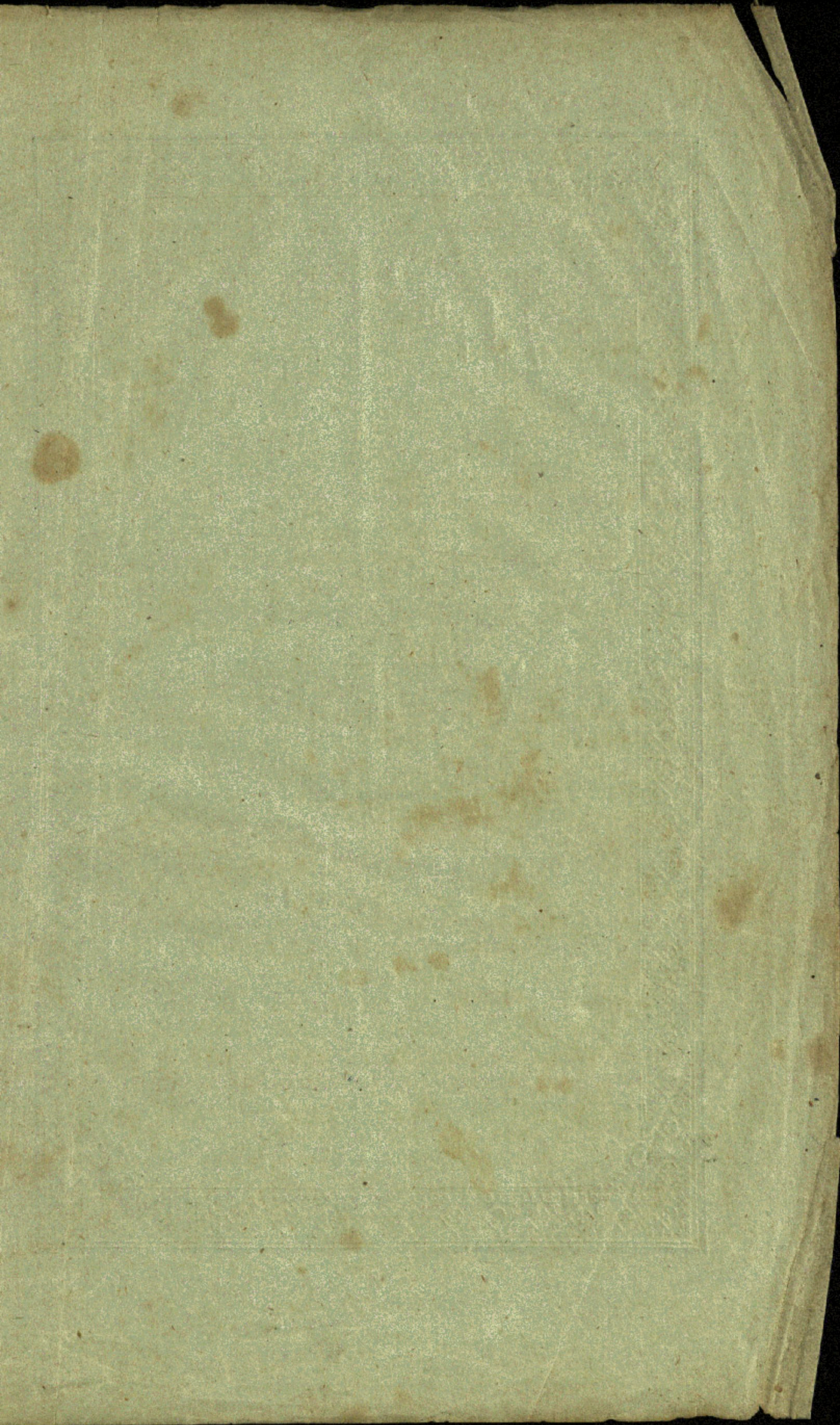
старе рудокопнѣ, кое су подѣ *Караѳорѣмѣ* збогъ оскудности стваръ разумевајући люди и рудара за кратко само време, обдѣлаване было. — Овај майданъ садржава оловне, бакрене, гвоздене и друге руде а у дубљини безъ сумнѣ и благородне метале, и мора пространъ бити, ерѣ изъ едногъ лагума край рѣке *Гушевачке*, где се ова са *Крашовачкомѣ* састае и име *Деспотовице* приима, силна вода изтиче, коя жуть талогъ прави и у зиму се несмрзава; Б. Хердеръ држи да се ова вода у пространимъ доловима и ямама майдана купи и слива, и вели да се овај майданъ на сваки начинъ опетъ што пре предузети и обдѣлавати има. — У долини кодъ *Майдана* налазе се на 6 места развалине топioniца и развалине едне рударске вароши која е овде у старо времена стаяла.

Што се земљословногъ састава ови *Руднички планина* тиче, како велики тако и мали *Штурацъ* састое се одъ иловитогъ камена (*Thon-schiefer*) у комъ се една велика жила одъ *Сіенита* подиже; а у овомъ *Сіениту* налазе се оне богате рудне жиле кое у себи: оловне, бакрене, арсеничне, гвоздене и кобалдове руде, а у овима помешане и благородне метале садржаваю. — Неблагородни руда жила има дебљину одъ 3 до 6 фати, а рудна жила благородне метале садржавајућа дебљину одъ $\frac{1}{2}$ фата, као што се то при вр'у *Штурца* и кодъ *Майдана* видите може. — „Тако е дакле ова рудна жила, кодъ *Рудника* и *Майдана* неизказано богата свакоякимъ металлима!“ вели Г. Б. Хердеръ.

Изъ *Майдана* отишо е Г. Б. Хердеръ у *Црниуѣ*, где е преноћіо, на путу видіо е сумпоровиту топлицу *Баня*, кое вода 30° + Цел. показуе. а дана 2. Новембра изъ *Црниуѣ* преко манастира *Враћевинице* у *Крагуевацъ*, кудъ е у вечеръ срећно стигао, и тако „ово знаменито испитивајуће путованѣ“ и срећно свршио. —

БИБЛИОТЕКА
БУРЕ ВУЈИТА 263. 269.
СВѢТА БРОЈ

БИБЛИОТЕКА
СРПСКЕ

Р1аСрII 1051.1

15100

